

FUNKE PRIEŠ PRANCŪZIJĄ

1993 m. vasario 25 d. sprendimas

NEOFICIALI BYLOS SANTRAUKA IR BYLOS APLINKYBĖS

A. Esminiai faktai

Ponas Funke, Vokietijos pilietis, buvo prekybos atstovas ir gyveno Prancūzijoje. 1987 m. ponas Funke mirė ir byla tęsė jo našlė.

Įtardami galimus įstatymų, reguliuojančių finansinius prekybos su užsienio šalimis sandorius, pažeidimus, 1980 m. sausio 14 d. muitinės pareigūnai drauge su vyresniuoju policijos pareigūnu padarė kratą pono ir ponios Funke namuose ir areštavo kai kuriuos dokumentus ir kitus daiktus. Jie taip pat pareikalavo, kad ponas Funke pateiktų kai kurių užsienio banko sąskaitų išrašus. 1982 m. balandžio mėnesį muitinės institucijos iš Strasbūro apygardos teismo gavo sprendimą uždėti pono Funke turtui, iš viso 100 200 Prancūzijos frankų, areštą siekiant užtikrinti muitinės baudų apmokėjimą. Dėl to 1982 m. rugpjūčio mėnesį pareiškėjo banko sąskaitos buvo užšaldytos ir užregistruotas jo turto įkeitimas; poniai Funke padavus pareiškimą, 1990 m. liepos mėnesį šios priemonės buvo panaikintos.

Kadangi ponas Funke neįvykdė savo pasižadėjimo pateikti išrašus, muitinės institucijos pradėjo bylą Strasbūro policijos teisme; 1982 m. rugsėjo 27 d. teismas nubaudė jį 1 200 frankų bauda ir įsakė pateikti šiuos dokumentus grasindamas 20 frankų bauda už kiekvieną uždelstą dieną. 1983 m. kovo 14 d. Colmaro apeliacinis teismas šį sprendimą paliko nepakeistą, išskyrus vieną punktą, bet dienos baudą padidino iki 50 frankų. 1983 m. lapkričio 21 d. pono Funke apeliacija dėl teisės klausimų kasaciniame teisme buvo atmesta. Galiausiai 1985 m. sausio mėnesį muitinės institucijos įteikė pranešimą pono Funke bankui reikalaujamos, kad jis sumokėtų baudas, kadangi išrašai nebuvo pateikti. 1985 m. kovo mėnesį šio pranešimo galiojimas buvo patvirtintas apygardos teisme, tačiau 1989 m. vasario mėnesį Colmaro apeliacinis teismas jo sprendimą panaikino, dėl to muitinės institucijos padavė apeliaciją kasaciniam teismui, tačiau nesėkmingai. 1987 m. liepos 22 d., jo mirties dieną, ponas Funke dar nebuvo perduotas teismui ryšium su jam pateiktais kaltinimais už aptariamų įstatymų pažeidimus.

B. Bylos nagrinėjimas Europos žmogaus teisių komisijoje

1984 m. vasario 13 d. pateiktą pareiškimą Komisija paskelbė priimtinu 1988 m. spalio 6 d. 1991 m. spalio 8 d. Komisija nustatė faktus ir išreiškė nuomonę, kad nebuvo pažeistas nei 6 straipsnio 1 §, kiek tai susiję su teise į teisingą bylos nagrinėjimą (septyni balsai prieš penkis) ir bylos nagrinėjimo trukme (aštuoni balsai prieš keturis), nei 6 straipsnio 2 § (devyni balsai prieš tris), nei 8 straipsnis (šeši balsai prieš šešis kartu su Pirmininko sprendžiamuoju balsu).

1991 gruodžio 13 d. Komisija perdavė bylą Teismui.

SPRENDIMO IŠTRAUKA

DĖL TEISĖS

I. Tariamasis 6 straipsnio 1 ir 2 § pažeidimas

38. Ponas Funke pareiškė, kad jis yra 6 straipsnio 1 ir 2 § nurodytų pažeidimų auka, kur numatyta:

„1. Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų ar jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad byla

per įmanomai trumpiausią laiką viešumo sąlygomis teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir bešališkas teismas...

2. Kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą.”

A. Teisingas bylos nagrinėjimas ir nekaltumo prezumpcija

1. Pirminiai Vyriausybės prieštaravimai

39. Vyriausybė, kaip nagrinėjant Komisijoje, pateikė prieštaravimą dėl bylos priimtino vadovaudamasi tuo, kad nėra nukentėjusiojo. Ji teigė, kad pono Funke baudžiamasis persekiojimas dėl įstatymų, reguliuojančių finansines operacijas su užsienio valstybėmis, pažeidimo nebuvo pradėtas, o jo mirtis 1987 m. liepos 22 d. užkirto kelią bet kokiai baudžiamajai bylai.

40. Teismas pažymi, kad pagal 6 straipsnį pareiškėjo suformuluotos pretenzijos yra susijusios su visai kita procedūra, būtent: dokumentų pateikimu. Todėl prieštaravimas turi būti atmestas.

2. Skundo esmė

(a) 6 straipsnio 1§

41. Pareiškėjo teigimu, jį nuteisus už atsisakymą pateikti dokumentus muitinei (žr. § 9-14), buvo pažeista 6 straipsnio 1 § užtikrinta jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Pareiškėjas skundėsi, kad valdžios institucijos pažeidė jo teisę neliudyti prieš save patį (bendrajį principą, įtvirtintą ir Susitariančiųjų šalių teisinėse sistemose, ir Europos konvencijoje, ir Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte); nors jos nepateikė skundo dėl finansinių operacijų su užsienio valstybėmis taisyklių pažeidimo, tačiau pateikė baudžiamuosius kaltinimus, siekdamas priversti poną Funke bendradarbiauti jam iškeltoje baudžiamojoje byloje. Jis sakė, kad niekas nekludė Prancūzijos institucijoms kreiptis tarptautinės pagalbos ir patiems gauti reikalingus įrodymus iš užsienio valstybių, todėl toks bylos nagrinėjimo metodas yra tuo labiau nepriimtinas.

42. Vyriausybė pabrėžė deklaratyvų Prancūzijos muitinių ir valiutos reguliavimo režimo pobūdį, kuris saugo mokesčių mokėtojus nuo sistemingo jų reikalų tikrinimo, bet savo ruožtu jiems uždeda atitinkamas pareigas, kaip antai: nustatytą laiką saugoti su savo pajamomis ir nuosavybe susijusius dokumentus ir juos pateikti valdžios institucijų reikalavimu. Šią valstybės teisę tikrinti tam tikrus dokumentus griežtai prižiūri kasacinis teismas, taigi nėra pažeidžiama teisė neliudyti prieš save, ką draudžia Jungtinių Tautų paktas (žr. str. 14) ir smerkia Europos Bendrijų Teisingumo Teismas (Žr. 1989 m. spalio 18 d. *Orkem* sprendimą, European Court Reports, 1989-9, p. 3343 - 3354); ji neprieštarauja Konvencijos institucijų precedentinės teisės nubrėžtoms teisingo bylos nagrinėjimo gairėms.

Nagrinėjamoje byloje muitinės institucijos pareigūnai nereikalavo, kad ponas Funke prisipažintų padaręs pažeidimą ar pats pateiktų tokio pažeidimo įrodymų; jie tik paprašė jį pateikti kai kuriuos duomenis dėl rastų neaiškumų, kuriuos jis pripažino. Kalbama apie kratos metu namuose rastus banko sąskaitų išrašus ir čekių knygytes. Ar muitinės reikalavimai buvo teisiškai ir faktiškai pagrįsti, sprendžia teismai rungtyniškumo pagrindu.

43. Komisija padarė tą pačią išvadą pirmiausia remdamasi specialiais verslo ir finansinių reikalų tyrimo procedūrų ypatumais. Jos nuomone, nei pareiga pateikti banko sąskaitų išrašus, nei finansinių nuobaudų paskyrimas nepažeidžia teisingo bylos nagrinėjimo principo. Nurodyta pareiga atspindi valstybės pasitikėjimą visais savo piliečiais, kadangi nenaudojami griežtesnės kontrolės būdai, kitu atveju visiška atsakomybė už padarytus nuostolius tenka asmeniui, atsisakančiam bendradarbiauti su institucijomis.

44. Teismas mano, kad muitinės tarnybos pareigūnai išprovokavo ponui Funke pateiktą kaltinimą, kad gautų tam tikrus, jų manymu, turėjusius egzistuoti dokumentus, tačiau dėl šio fakto nebuvo tikri. Negalėdami ar nenorėdami jų gauti kitais būdais mėgino priversti

patį pareiškėją pateikti įrodymus dėl jo padarytų pažeidimų. Muitinės įstatymų ypatumais (žr. § 30 -31) negalima pateisinti kiekvieno „nusikaltimo padarymu kaltinamo“ asmens teisės tylėti ar neliudyti prieš save, nurodytos 6 straipsnyje, pažeidimo.

Vadinasi, buvo pažeistas 6 straipsnio 1 §.

(b) 6 straipsnio 2 §

45. Anksčiau paminėtos išvados leidžia Teismui nesiaiškinti, ar pono Funke byloje buvo pažeistas nekaltumo prezumpcijos principas.

B. Bylos nagrinėjimo trukmė

46. Atsižvelgdamas į 44 § nurodytas išvadas Teismas taip pat mano, kad nebūtina nagrinėti skundą dėl bylos nagrinėjimo, susijusio su laikinų sprendimų priėmimu ir jų panaikinimu (žr. § 20 - 25), užtęsimo ilgiau, negu tai būtina padaryti „per įmanomai trumpiausią laiką“, kaip reikalaujama 6 straipsnio 1 §.

II. Tariamasis 8 straipsnio pažeidimas

47. Pareiškėjo nuomone, nagrinėjamoje byloje namų krata ir poėmis buvo 8 straipsnio pažeidimas. Šiame straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų numatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesams siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

48. Vyriausybė pripažino, kad pono Funke teisė į privatų gyvenimą buvo apribota; Komisija papildomai nustatė, kad buvo apribota jo teisė į namų neliečiamybę.

Teismas mano, kad pažeistos visos 8 straipsnio 1 § garantuojamos teisės, išskyrus teisė į šeimos gyvenimą. Vadinasi, turi būti nustatyta, ar skundžiamas apribojimas atitiko 2 § nurodytas sąlygas.

A. „Įstatymo numatytu atveju“

49. Pareiškėjo manymu, apribojimas yra teisiškai nepagrįstas. Tuometinė Muitinės kodekso 64 straipsnio formuluotė prieštaravo 1958 m. Konstitucijai, kadangi joje namų kratoms ir poėmiui atlikti nereikalauta teismo leidimo. Reikia pripažinti, kad kodekso atitikimo Konstitucijai peržiūrėti nebuvo įmanoma, nes Kodeksas įsigaliojo prieš įsigaliojant Konstitucijai. Nepaisant to, mokesčių srityse Konstitucinė Taryba pripažino 1984 m. biudžeto įstatymo 89 skyriaus, susijusio su pajamų mokesčio ir apyvartos mokesčio pažeidimų tyrimu, neatitikimą Konstitucijai priimdama, *inter alia*, sprendimą:

„Jeigu mokesčių tarnyboms prireiks, kad mokesčių pareigūnai atliktų privačių objektų apžiūrą, tokios apžiūros gali būti atliekamos tik pagal Konstitucijos 66 straipsnį, kuris nustato teismo atsakomybę už individų laisvės apsaugą visais, ypač būsto neliečiamybės, aspektais. Turi būti priimta nuostata dėl teismo dalyvavimo siekiant, kad jis būtų atsakingas ir vykdytų priežiūros teisę“ (1983 m. gruodžio 29 d. sprendimas Nr. 83-164, Official Gazette, 1983 m. gruodžio 30 d., p. 3874).

50. Vyriausybė mano (ir Komisija iš esmės tam pritaria), kad Muitinės kodekso 64 straipsnyje, kurį papildė nemažai precedentų, teisė atlikti namų kratą yra tiksliai apribota ir tai yra įprastos, baudžiamajame procese pripažintos teisės atlikti kratą perkėlimas į muitinės įstatymus ir taisykles, reguliuojančias finansines operacijas su užsienio valstybėmis. Straipsnis pirmiausia įtrauktas į 1791 m. rugpjūčio 6 d. aktą, vėliau į 1934 m. liepos 12 d. įstatymo galios aktą. 1945 m. jis buvo išplėstas, kad apimtų valiutos reguliavimo pažeidimų

tyrimus, ir keletą kartų įvairiomis progomis patvirtintas. Vyriausybės nuomone, jo atitikimu Konstitucijai negali būti abejojama, lygiai kaip ir to paties kodekso 454 straipsniu: tarp Parlamento balsavimo ir promulgacijos įstatymų atitikimą Konstitucijai peržiūrėti priklauso Konstitucinei Tarybai, o ne visiems kitiems teismams.

O dėl nacionalinės teisės normų „kokybės“ vis-a-vis Konvencijai reikėtų štai ką pasakyti: ji priklauso nuo to, kaip tiksliai įstatymai ir precedentų teisė apibrėžia atitinkamų įgaliojimų vykdymo apimtį bei būdą ir taip pašalina bet kokią savivalės riziką. Taigi teismai jau iki 1986 - 1989 m. reformos (žr. § 29) kontroliavo, nors ir *ex post facto*, tačiau labai efektyviai, mutinės darbuotojų atliekamas kratas. Be to, Konvencijos 8 straipsnyje nenurodyta, kad namų kratos ir poėmiai būtų iš anksto teismo sankcionuoti.

51. Teismas nemano, kad būtina svarstyti šį klausimą, nes bet kuriuo atveju skundžiami teisių apribojimai nesuderinami su 8 straipsniu kitais atžvilgiais (žr. § 57-59).

B. Teisėtus tikslas

52. Vyriausybė ir Komisija mano, kad nagrinėjamos teisės buvo apribotos siekiant „ekonominės šalies gerovės“ ir „nusikaltimo prevencijos“.

Nepaisydamas priešingos pareiškėjo nuomonės Teismas mano, kad apribojant teises bet kuriuo atveju buvo siekta pirmojo teisėto tikslo.

C. Būtina demokratinėje visuomenėje

53. Pono Funke nuomone, apribojimai negali būti „būtinai demokratinėje visuomenėje“. Dėl neribotos apimties jie gerokai peržengia visuomenės interesų reikalavimus, yra nebekontroliuojami teismo; negana to, jie gali būti be jokio akivaizdaus pagrindo (*flagrant délit*), kai tiesioginių įrodymų nėra ar pažeidžiama nekaltumo prezumpcija.

54. Vyriausybės tvirtinimu (jos argumentams Komisija iš esmės pritarė), namų krata ir poėmiai yra vieninteliai įmanomi valdžios institucijų kovos su neteisėtomis užsienio valstybių finansinėmis operacijomis, kontrabanda, kapitalo nutekėjimu ir mokesčių vengimu būdai. Tokiose srityse *corpus delicti* būna tikrai labai retais atvejais, jeigu apskritai būna; todėl pažeidimo „fizinis įrodymas“ slypi dokumentuose, kuriuos pažeidėjai lengvai gali paslėpti ar sunaikinti. Antra vertus, suinteresuotų asmenų garantijos yra pakankamos, jos sustiprintos labai griežtos teisminės kontrolės: tik atitinkamos apygardos mutinės viršininko priimami sprendimai, pareigūno, įgalioto nustatyti pažeidimą, laipsnis, vyresniojo policijos pareigūno dalyvavimas (*officier de police judiciaire*), kratos laiko pasirinkimas, teisininko ir gydytojo profesinės paslapties saugojimas, galimybė patraukti valstybės institucijas atsakomybėn ir t.t. Trumpai tariant, dar prieš 1986 - 1989 m. reformą Prancūzijos sistema užtikrino tinkamą reikalavimų vykdyti įstatymus ir individo teisių apsaugos balansą.

55. Savo sprendimuose Teismas visada pabrėždavo, kad Susitariančiosios šalys turi tam tikrą laisvę nustatyti ribojimo poreikį, bet tokia nuostata numato ir Europos institucijų kontrolę. 8 straipsnio 2 § numatytos išimtys turi būti interpretuojamos siaurai (Žr. 1978 m. rugsėjo 6 d. *Klass ir kiti prieš Vokietiją* bylos sprendimą, serija A, Nr. 28, p. 21, § 42) ir jų panaudojimo poreikis konkrečioje byloje turi būti įtikinamai nustatytas.

56. Neabejotina, kad nagrinėjamoje kapitalo nutekėjimo prevencijos ir mokesčių vengimo srityje valstybės susiduria su dideliais sunkumais, kylančiais dėl bankinės sistemos ir finansinių kanalų masto ir sudėtingumo bei didžiulės tarptautinių investicijų apimties, kuriuos lengvina santykinis nacionalinių sienų laidumas. Todėl Teismas pripažįsta, kad valstybės gali pasinaudoti tokiomis priemonėmis, kaip namų krata ir poėmiai, siekdamos gauti daiktinius valiutinių operacijų pažeidimų įrodymus ir, kai būtina, atsakingus asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau atitinkami įstatymai ir praktika privalo sudaryti pakankamas garantijas, kad tuo nebūtų piktnaudžiaujama (Žr. tarp kitų teismo sprendimų, *mutatis mutandis*, prieš tai cituotą *Klass ir kiti prieš Vokietiją* bylos sprendimą, serija A, Nr. 28, p. 23, § 50).

57. Nagrinėjamoje byloje taip nebuvo. Aptariamu laiku - ir Teismas neturi reikšti savo nuomonės dėl 1986 ir 1989 m. įstatymų reformų, kurios buvo skirtos geresnei asmenų

apsaugai užtikrinti (žr. § 29) – muitinės institucijos turėjo labai plačius įgaliojimus, būtent: jos turėjo teisę pačios nustatyti, kokius patikrinimus tikslinga atlikti, jų skaičių, trukmę ir mastą. Pirmiausia, kai nėra reikalavimų turėti teismo orderį, Vyriausybės akcentuoti įstatyme numatyti apribojimai ir sąlygos (žr. § 54) pasirodė neapibrėžti ir pilni spragų, kad pareiškėjo teisių ribojimą būtų galima pripažinti proporcingu siekiamam teisėtam tikslui.

58. Šias bendras pastabas reikia papildyti ypatinga pastaba: muitinės institucijos niekada nepateikė ponui Funke tiesioginių kaltinimų dėl valiutinių ir finansinių pažeidimų (žr. § 8).

59. Trumpai tariant, buvo pažeistas 8 straipsnis.

III. 50 straipsnio taikymas

60. 50 straipsnyje nurodyta:

„Jeigu Teismas nustato, jog sprendimas ar priemonės, kurių ėmėsi teismo ar kokios nors kitos Aukštosios susitariančios šalies institucijos, visiškai arba iš dalies prieštaruja įsipareigojimams pagal šią Konvenciją, taip pat jeigu šios šalies vidaus teisė leidžia tik iš dalies atlyginti šio sprendimo ar priemonių pasekmes, prireikus Teismas gali teisingai patenkinti nukentėjusios šalies reikalavimus.”

A. Nuostoliai

61. Ponas Funke reikalauja 300 000 Prancūzijos frankų (FRF) kompensacijos, kadangi Konvencijos pažeidimų poveikis asmeniškai jam ir jo žmonai bei jų privačiam gyvenimui buvo didelis.

Vyriausybė ir Komisijos atstovas neišreiškė jokios nuomonės.

62. Teismas mano, kad pareiškėjas patyrė moralinę žalą, kuriai atlyginti nepakanka vien pripažinti, kad pažeidimas buvo. Teisėtai, kaip to reikalaujama 50 straipsnyje, Teismas skiria jam sumokėti 50 000 Prancūzijos frankų.

B. Išlaidos ir sąnaudos

63. Ponas Funke taip pat reikalauja atlyginti teismo išlaidas ir sąnaudas, kurias jis patyrė Prancūzijos teismuose (90 000 Prancūzijos frankų) ir Konvencijos institucijose (35 000 Prancūzijos frankų ir PVM).

Vyriausybė ir Komisijos atstovas šiuo klausimu nepateikė savo nuomonės.

64. Taikydamas Teismo įprastus kriterijus, Teismas skiria pareiškėjui 70 000 Prancūzijos frankų kompensaciją.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS

1. Vienbalsiai *atmetė* pirminius Vyriausybės prieštaravimus;
2. Aštuoniais balsais prieš vieną *nusprendė*, kad neatlikus teisingo bylos nagrinėjimo buvo pažeistas 6 straipsnio 1 §;
3. Aštuoniais balsais prieš vieną *nusprendė* nenagrinėti kitų 6 straipsniu pagrįstų pretenzijų;
4. Aštuoniais balsais prieš vieną *nusprendė*, kad buvo pažeistas 8 straipsnis;
5. Vienbalsiai *nusprendė*, kad valstybė atsakovė turi per tris mėnesius sumokėti pareiškėjui 50 000 (penkiasdešimt tūkstančių) Prancūzijos frankų už moralinę žalą ir 70 000 (septyniasdešimt tūkstančių) frankų už teismo išlaidas ir sąnaudas;
6. Vienbalsiai *atmetė* likusius pareiškėjo reikalavimus.

Sudaryta anglų ir prancūzų kalbomis ir paskelbta viešame posėdyje Žmogaus teisių rūmuose, Strasbūre, 1993 m. vasario 25 d.

Sekretorius

Pirmininkas

Pagal Konvencijos 51 straipsnio 2 § ir Teismo taisyklių 53 taisyklės 2 § prie šio sprendimo yra pridamos atskirosios nuomonės.

NERPITARIANČIO TEISĖJO THÓRO VILHJLMSSONO NUOMONĖ

Šioje byloje aš balsavau prieš tai, kad būtų pripažinti 8 straipsnio pažeidimai. Mano motyvai yra tokie patys, kaip ir tie, kuriuos savo ataskaitoje nurodė Komisijos dauguma.

PRITARIANČIO TEISĖJO MATSCHERO NUOMONĖ, SUSIJUSI SU SPRENDIMO 41-44 §

Nors aš balsavau už 6 straipsnio 1 § pažeidimo pripažinimą, vis dėlto norėčiau atkreipti dėmesį į šias aplinkybes. Pagal finansinius įstatymus (dėl mokesčių, muitų ir valiutinių operacijų kontrolės) asmeniui, nepateikiančiam reikalaujamų ataskaitų arba su jomis susijusių dokumentų per įstatymo (ar institucijos) nustatytą laiko tarpą, skiriama didėjanti „protinga“ bauda arba jo finansinę atsakomybę - taip pat „prideramu“ būdu - nustato atitinkamos institucijos. Tai savime neprieštaruoja reikalavimams teisingai nagrinėti bylą ar nekaltumo prezumpcijai (niekas neprivalo liudyti prieš save). Šios rūšies taisyklės yra ištis įprastos Europos valstybėse.

Tačiau šioje byloje Prancūzijos institucijos pradėjo baudžiamąjį pareiškėjo persekiojimą, kad jam paskirtų piniginę baudą, ir aš manau, kad todėl buvo pažeistos ribos to, kas suderinama su ką tik mano paminėtais principais.